

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПСИХОЛОГІЯ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ
ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ
КРИЗИ, ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

14-15 вересня 2023 року

Одеса – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лінгвістики та перекладу
Кафедра педагогіки та психології

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПСИХОЛОГІЯ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ В
СУЧАСНИХ УМОВАХ КРИЗИ, ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

14-15 вересня 2023 року

Одеса – 2023

Горицька О. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет*

Єрмаков М. Ю.

*студент III курсу Фахового коледжу
Міжнародний гуманітарний університет*

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМЦІВ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

Виживання бізнесу в умовах воєнного стану, тобто в екстраординарній ситуації з високим ступенем ризику та невизначеності, можна розглядати як природний експеримент, в якому фактори впливу виникли з незалежних від експериментатора причин. Ми не можемо контролювати чинники, які ускладнили життя людей та діяльність підприємств, але можемо зафіксувати викликані ними ефекти.

В цій ситуації становлять науковий та практичний інтерес психологічні чинники, які впливають на адаптацію до нових умов. Так, вибірку склали 109 осіб віком від 27 до 51 року (в середньому $43,42 \pm 8,40$) з досвідом управління бізнесом не менше трьох років. Серед них 45 фізичних осіб-підприємців, власників мікропідприємств та малого бізнесу, під керівництвом яких знаходилося від 2 до 50 осіб; 18 індивідуальних підприємців, що не мали в керівництві інших людей; 31 керівників середньої та низової ланки – найманих менеджерів; а також 16 топ-керівників і власників середнього бізнесу. У складі вибірки 55,05 % жінок.

Опитування відбувалось за допомогою онлайн-розсилки в жовтні-листопаді 2022 р. Респонденти відповіли на ряд питань стосовно життєвих обставин та професійних справ під час війни. За результатами анкетування більше половини опитаних вказала на погіршення фінансового становища, при цьому 19,62 % вибірки вказали на значне погіршення, 44,04 % обрали відповідь

«трохи погіршилось». На погіршення житлово-побутових умов вказали 32,11 % (збір даних відбувався в кінці жовтня 2022 р., тобто на самому початку бомбардувань, спрямованих знищення інфраструктури мирних міст України). Крім того, 25,69 % респондентів відзначили погіршення соціального середовища та якості спілкування внаслідок війни.

Загалом, більше двох третин вибірки (75 осіб або 68,81 %) зазнали від початку повномасштабної війни важкі потрясіння, що стосувалися зміни життєвого середовища та/або професійної діяльності. Відомо, що ситуація хронічного стресу викликає невідновні втрати психічного й фізичного здоров'я, патологізацію особистості. Серед опитаних 32,11 % відзначили погіршення фізичного і психічного самопочуття, із них у 7,34 % (8 осіб) виникли серйозні проблеми зі здоров'ям.

Окрім інших, анкета включала два відкритих питання для з'ясування життєвої ситуації: – Чи змінили ви місце проживання через війну? Якщо так, напишіть будь ласка, де ви зараз мешкаєте (в Україні або за кордоном) і як довго перебуваєте у вимушеній міграції? – Чи змінити ви роботу через війну? Якщо так, опишіть, будь ласка, ситуацію та ваш поточний професійний статус. Відтак, на момент дослідження 29,36 % респондентів втратили роботу, якою займалися в мирний час. Серед них десятеро (9,17 % вибірки) так і не змогли відновити професійну активність; 20,18 % знайшли роботу, при цьому найчастіше ФОПи і керівники переходили на позицію найманих працівників і були вимушені освоювати нові професії. Серед респондентів, що зберегли роботу, 27,52 % вибірки вказали, що хоча вони працюють на тій самій посаді, умови роботи суттєво змінилися та вони вимушені адаптуватись до них. Більше половини учасників дослідження вимушено покинули власні домівки та змінили місце проживання: 31,19 % вибірки переїхали в різні міста та містечка України, 22,94 % виїхали за кордон. Серед респондентів, які залишилися на постійному місці проживання, шестеро мешкали в тимчасово окупованому Херсоні (місто було звільнено на початку листопада 2022), що також є сильним стресовим фактором.

Отримані відповіді були переведені в кількісні показники відповідно до ступеню виразності життєвих змін, які є джерелом стресових переживань та вимагають напруження адаптаційних ресурсів. Варіанти зміни місця проживання: 1 = респондент мешкає вдома, у звичному середовищі (включаючи тимчасові переїзди на початку війни); 2 = вимушений переїзд в межах України (внутрішньо переміщені особи); 3 = вимушений переїзд в інші країни світу; 4 = тривале проживання в окупації. Варіанти зміни професійної діяльності були оцінені наступним чином: 1 = та сама робота; 2 = людина втратила роботу та знайшла нову; 3 = зупинка чи ліквідація бізнесу, втрата роботи та відсутність професійної діяльності на момент опитування.

Сумарна оцінка «ступінь життєвих змін» може коливатися від 2 до 7 балів; більша оцінка свідчить про вищий ступінь стресогенності. Середні тенденції у вибірці склали $3,32 \pm 1,25$ балів.

Фінальна частина анкети містила перелік питань для оцінки успішності професійної адаптації в екстраординарній життєвій ситуації. Для уточнення даних про робочі справи респондентів було сформульовано сім критеріїв: стан основної діяльності підприємства, умови роботи, втрати клієнтів, втрати соціального капіталу, рух матеріальних активів, ризики майбутніх втрат, можливості планування та розвитку. Учасники оцінювали їх за 5-бальною шкалою, сформульованою окремо для кожного питання: оцінка 1 відображає максимальні та нездолані труднощі; 5 – покращення справ. Частотний аналіз отриманих відповідей дозволив з'ясувати особливості професійної реалізації та стан бізнесу під час війни.

Отриманні данні свідчать, що третина представників малого та середнього бізнесу зазнали значних матеріальних та соціальних втрат, були вимушені суттєво скоротити обсяги діяльності або припинити її зовсім. Близько половини опитаних вказали на погіршення умов роботи, високі або середні ризики майбутніх втрат та складнощі планування.

Сумарний показник «Стан професійних справ» може складати від 7 до 35 балів; високі цифри свідчать про успішну професійну адаптацію людини. У

вибірці отримані оцінки в інтервалі 9–34 бали, середні тенденції склали $23,56 \pm 6,41$.

Окремо зауважимо, що 29,36 % вибірки (32 респонденти) побачили у складній ситуації, яка виникла, можливості для розвитку. А це важливий маркер, який інформує про якісну відмінність реагування на кризу та над-успішність адаптації. Незважаючи на складні умови діяльності під час війни, досить значна частка респондентів не тільки не скоротили бізнес-активність, але й збільшили її. За даними самозвітів 15,60 % вказали на зростання обсягу роботи, 17,43 % найняли нових працівників, 13,76 % збільшили клієнтську базу. Ця тенденція стосується також якості життя: 18,35 % респондентів покращили своє фінансове становище; 7,33 % поліпшили житлові та побутові умови; 27,52 % вказали на покращення соціального оточення, 15,60 % відзначили загальне оздоровлення і гарне самопочуття.

Отримані результати призводять до висновку, що процес і результат адаптації сучасних підприємців під час воєнного стану визначаються не лише діапазоном поганого-гарного пристосування до нових умов (тобто дезадаптація або самозбереження в кризовій ситуації), але містить можливість «стрибка вгору» – прогресивного розвитку, поліпшення життєвої ситуації та професійного зростання. Відсутність значних втрат, стабільність професійних та життєвих показників є свідченням успішної (точніше, нормальної) адаптації.

Самозбереження в умовах війни є основною метою адаптації, досягнення якої зазвичай вимагає чималих внутрішніх та зовнішніх ресурсів. Окремо виділяються особи, котрі не просто успішно пристосувалися, але й поліпшили свої справи, тобто використали кризову ситуацію як поштовх для розвитку та росту. Серед психологічних чинників, які обумовлюють характер адаптації сучасних підприємців у кризових умовах, нас цікавлять особливості прийняття рішень – когнітивні стратегії, що обумовлюють спрямованість активності людини при наявності кількох альтернативних варіантів поведінки. Це складає перспективу подальших досліджень.

THE IMPORTANCE OF MOTIVATION IN THE SUCCESS OF STUDENTS' LEARNING ACTIVITIES	60
<i>Войтенко Н. С., Єрмакова А. Ю..</i>	
ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	63
<i>Joana Berger-Estilita</i>	
UNDERSTANDING AND MITIGATING PROFESSIONAL BURNOUT SUNDROME: A COMPREHENSIVE EXPLORATION.....	67
<i>Гарькавець С.О., Волченко Л.П.</i>	
ДО ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	70
<i>Гойда М.О.</i>	
АКТУАЛЬНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ.....	73
<i>Горицька О.В., Єрмаков М. Ю.</i>	
ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМЦІВ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ.....	80
<i>Грінько М.М.</i>	
ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ ДСНС ПІСЛЯ ЇХ УЧАСТІ В ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.....	84
<i>Данилюк І. В., Курапов А. О., Ягіяєв І. І., Малишева К. О., Льошенко О. А., Литвин С. В.</i>	
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ХЕМОФОБІЇ ТА НЕГАТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВАКЦИНАЦІЇ.....	90
<i>Жусь О.М.</i>	
ФІНАНСОВА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПЛАНУВАННЯ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ	95
<i>Загоруйко Н.М.</i>	
КОЛОРАТИВНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТИВНА РЕАЛЬНІСТЬ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ ЇЇ У ПСИХОЛОГІЇ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ МОВЛЕННІ	98
<i>Єрмакова С.С.</i>	
ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРОВАДЖЕННЯ БІОЕТИКИ В ОСВІТНЮ ПРАКТИКУ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	102
<i>Єрмакова С.С., Воронецька Д.О.,</i>	
ЖИТТЄВИЙ ПРОСТІР ОСОБИСТОСТІ ЯК МОДЕРАТОР ЇЇ ПРОФЕСІЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ.....	105
<i>Єрмакова С.С., Каранфілова О.В.</i>	
РОЗУМІННЯ СВІТУ У ПРОЦЕСІ СВІТОГЛЯДНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ.....	109
<i>Єрмакова С.С., Криворучко В.О.</i>	
ЖИТТЄВИЙ ПРОСТІР ОСОБИСТОСТІ: ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ТА ГЛОБАЛЬНІ КОНТЕКСТИ ІСНУВАННЯ.....	113
<i>Yermak K.</i>	
THE RELATIONSHIP OF PARTNERS IN MARRIAGE AND THEIR IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF THE CHILD	116